

Anne Decelle (a) & Greet Goossens (b)

(a) Katholieke Hogeschool Leuven

(b) CTO, KU Leuven

Contact: anne.decelle@khleuven.be

greet.goossens@arts.kuleuven.be

Gezocht: lerarenopleiders en leerkrachten in spe met geletterdheidsbril! Kennismaking met het *School of Education*-project *Een G-krachtige praktijk*

1. Functionele geletterdheid: waar het om draait

Lees-, schrijf-, reken- en ict-taken zijn onlosmakelijk verweven met ons leven. Om een beroep te kunnen uitoefenen, om te kunnen functioneren in de maatschappij, om lessen en cursussen te kunnen volgen op school, om allerlei alledaagse activiteiten te kunnen uitvoeren, etc. moet je kunnen lezen, schrijven, rekenen en met allerhande digitale media kunnen omgaan. De meest gangbare definitie van het begrip ‘functionele geletterdheid’ luidt:

“De competentie om informatie te verwerven, te verwerken en gericht te gebruiken. Dat betekent met taal (lezen en schrijven), cijfers en grafische gegevens kunnen omgaan, m.i.v. digitale informatievaardigheden. Geletterd zijn is belangrijk om zelf-

standig te kunnen functioneren in de samenleving en om zich persoonlijk te kunnen ontwikkelen” (Centra voor basiseducatie 2010).

Om vele redenen is het **erg** belangrijk om functioneel geletterd te zijn. Wie laaggeletterd is, ondervindt daarvan tal van nadelen. Naast de dagelijkse struikelblokken bij het management van het huishouden en de vervulling van de burgerlijke plichten (rekeningen betalen, formulieren invullen, brieven van gas-, water- en elektriciteitsmaatschappijen interpreteren, etc.), is vooral tewerkstelling een moeilijkheid. Wie onvoldoende functioneel geletterd is, komt heel vaak terecht in ongeschoolde en slecht betaalde jobs, heeft weinig werkzekerheid omdat de aanpassing aan

Sara, verzorgende in een bejaardentehuis

Een greep uit het takenpakket:

- Gegevens in een dagstaat noteren
- Patiëntendossier doornemen
- Voorschriften voor de toediening van medicatie toepassen
- Transport organiseren
- Vergaderverslag maken
- In bieb of op internet informatie i.v.m. rouwen, suikerziekte, ... zoeken en verwerken
- Overzicht van eigen werkzaamheden samenstellen
- Vergaderkalender opzoeken op het digitale platform van de organisatie

nieuwe ontwikkelingen door toegenomen informatisering en automatisering vaak een struikelblok vormt en maakt veel kans op werkloosheid. Bijgevolg is laaggeschooldheid ook een erg dure aangelegenheid voor de maatschappij.

2. Laaggeletterdheid in Vlaanderen: de realiteit

De PIAAC-resultaten van 2013 wezen uit dat 15% van de Vlaamse volwassenen laaggeletterd is; 19% is digitaal laaggeletterd. Jongeren in het beroepssecundair onderwijs (bso) vormen een belangrijk deel van die groep laaggeletterden. In juni 2014 werden de resultaten voor de peilingstoetsen van PAV bekendgemaakt (zie: www.onderwijsvlaanderen.be/curriculum/peilingen). Ook die resultaten waren verontrustend. Voor functioneel lezen haalt amper 38% van de leerlingen de eindtermen. Voor functioneel luisteren en functioneel rekenen gaat het om 39%. Voor informatieverwerving en - verwerking zijn de resultaten beter. Daar haalt 62% van de jongeren in 6 bso de eindtermen.

3. Even voorstellen: het SoE-project *Een G-krachtige praktijk*

Binnen het project *Een G-krachtige praktijk*, een project dat van september 2012 tot augustus 2014 werd gefinancierd door *School of Education*, hebben 6 instellingen de handen in

elkaar geslagen, vanuit een oprechte bekommernis, om een innovatiebeweging in verband met geletterdheid op gang te brengen in de lerarenopleidingen en via die weg ook in het onderwijsveld. De KU Leuven is met het Centrum voor Taal en Onderwijs de penvoerende instelling. Daarnaast zetten drie hogescholen en twee centra voor volwassenenonderwijs hun schouders onder het project, met name de bacheloropleidingen tot leraar secundair onderwijs van KHLeuven, KHLim en GroepT en de specifieke lerarenopleidingen van CVO Limlo en CVO Hik.

De ‘G’ van ‘G-krachtige praktijk’ staat voor ‘Geletterdheid’. Met ‘een G-krachtige (les)praktijk’ bedoelen we dan ook een les die rijk is aan kansen om aan de functionele geletterdheid van de leerlingen te werken. Met het project richten we ons hiervoor op een specifieke doelgroep binnen het secundair onderwijs én binnen de lerarenopleidingen, namelijk op de praktijkvakken in het bso én vooral op de lerarenopleidingen die de studenten voorbereiden op lesgeven in praktijkvakken in het bso.

Een G-krachtige praktijk bouwt voort op het focustraject *G-kracht*, dat van 2009 tot 2011, in opdracht van het Departement Onderwijs, werd uitgevoerd door het Centrum voor Taal en Onderwijs van de KU Leuven en waarbij praktijkleerkrachten uit de tweede graad bso/tso gecoacht werden rond functionele geletterdheid (zie: www.cteno.be). Met het project *Een G-krachtige praktijk* bouwen we verder op die expertise en proberen we het belang van werken aan de ontwikkeling van functionele geletterdheid te implementeren in de secundaire lerarenopleidingen. We willen aandacht voor functionele geletterdheid structureel inbedden in de didactiek voor toekomstige (praktijk)leerkrachten van het bso. Zo willen we een bijdrage leveren om de kloof tussen de sterke en zwakke leerlingen een stukje kleiner te maken.

4. *Een G-krachtige praktijk: zo ging het in zijn werk*

De uitvoering van het project was opgedeeld in drie verschillende fasen. Daarnaast werd een beperkt flankerend onderzoek opgezet om de belangrijkste effecten hiervan te kunnen nagaan.

Fase 1:

Bij de start van het project werd een professionele leergemeenschap (PLG) samengesteld, bestaande uit een mix van praktijkvaklectoren van de lerarenopleidingen en geletterdheidsexperts. Deze PLG vormde de spil van het project. Praktijkvaklectoren uit de domeinen ‘Plastische Opvoeding’, ‘Voeding-Verzorging’ en ‘Elektriciteit-Mechanica’, pedagogen uit lerarenopleidingen, taalbeleidsexperten en docenten ‘Communicatieve Vaardigheden’ leerden van elkaar. Centraal in de PLG-bijeenkomsten stond de vraag welke rol praktijkvakleerkrachten kunnen spelen in de

stimulering van geletterdheid en hoe de lerarenopleiding hen hier optimaal op kan voorbereiden. De praktijkvaklectoren vertaalden de inzichten omtrent functionele geletterdheidsdidactiek naar hun eigen specifieke vakken. Hiermee gingen de betrokken lectoren aan de slag in hun eigen lessen. Ze experimenteerden met opdrachten en werkvormen om functionele geletterdheidsbevordering een plek te geven in hun praktijklessen. In de PLG werd aan expertise-uitwisseling en intervisie gedaan om de *try-outs* te bespreken.

Fase 2:

Vervolgens kwam het “*Teach as you preach*”-principe aan bod. In de eerste fase van het project implementeerden de praktijkvaklectoren de principes van geletterdheidsdidactiek nog enkel in de eigen praktijk (eigen niveau, praktijklessen aangeboden aan de studenten van de lerarenopleiding). Op basis van deze *try-outs* werd de didactiek verfijnd. Pas in de tweede fase van het project werd de geletterdheidsdidactiek geëxpliciteerd aan de studenten (aspirant-leerkrachten van de praktijkvakken). De studenten moesten vervolgens met deze principes aan de slag in hun stage en werden hierop ook geëvalueerd.

Fase 3:

In de derde fase van het project zetten we de “olievlekstrategie” in, oftewel het “collegiaal coachen”. De praktijkvaklectoren uit de PLG gingen op dat moment zelf aan de slag als geletterdheidscoaches in de eigen instellingen. Zij coachten hun collega-praktijkvaklectoren in de implementatie van geletterdheid in hun vakken.

Effectmeting:

Ten slotte omvatte het project nog een onderzoeksluik, waarin het effect van deze interventie werd gemeten, zowel op het niveau van percepties als op het niveau van praktijk en zowel op het niveau van de lerarenopleiders als op het niveau van de studenten. Hiertoe werd een schriftelijke/digitale bevraging afgenomen (pre- en postinterventie), werden diepte-interviews gedaan en werden de lesplannen van de studenten (pre en post) geanalyseerd met behulp van de door de PLG ontwikkelde checklist. Het onderzoek werd zowel bij de experimentgroep als bij een controlegroep gevoerd.

5. Output

Binnen het project werden een aantal producten ontwikkeld die samen werden geïntegreerd in een soort digitaal handboek *G-krachtige lespraktijk* (een digitaal leerpad waarover hieronder wat meer uitleg), een checklist voor al wie geletterdheidstaken uitgebreid wil screenen op hun geletterdheidsgehalte en een opleidingswerkboek met enerzijds suggesties en *tools* om een geletterdheidsbeleid in te voeren binnen je eigen secundaire lerarenopleiding en anderzijds instrumenten om de opbrengst ervan te eva-

lueren. Ook een samenvatting van de effectmeting is erin terug te vinden. Alle producten vallen onder een *creative commons* licentie en zijn gratis raadpleegbaar via onze website: <http://g-krachtigelespraktijk.associatie.kuleuven.be>.

Het digitale leerpad is een online *tool* waarmee studenten van de secundaire lerarenopleidingen, lerarenopleiders en andere geïnteresseerden zich stap voor stap kunnen verdiepen in wat functionele geletterdheid nu eigenlijk is, waarom het belangrijk is om eraan te werken en hoe werken aan functionele geletterdheid een plek kan krijgen in de (praktijk)lessen. De klemtoon ligt daarbij niet op de theorie, maar op *good practices*, ontwikkeld door praktijkvaklectoren en/of studenten van de praktijkvakken tijdens de praktijklessen. Soms zullen dat video-opnames zijn van lessen, soms zal dat gaan om papieren lesopzetten. De *good practices* illustreren kansen om geletterdheidstaken in te bouwen in de lespraktijk en om die taken op een optimale manier te ondersteunen en te begeleiden.

6. Tot slot

Met *Een G-krachtige praktijk* willen we je als lerarenopleider en (toekomstige) leerkracht sensibiliseren om het werken aan geletterdheidsvaardigheden in praktijkrichtingen hoog op de agenda te zetten. We willen je ideeën en *tools* aanreiken om er in je (toekomstige) lespraktijk geïntegreerd aan te werken. Want de huidige westerse maatschappij stelt steeds hogere geletterdheidseisen, waardoor nog te veel kwetsbare jongeren en volwassenen onvolwaardig kunnen participeren aan het maatschappelijk en beroepsleven. We zijn ervan overtuigd dat het onderwijs een belangrijke rol kan spelen in de ontwikkeling van geletterdheidsvaardigheden en zo een bijdrage kan leveren aan een gelijke kansenonderwijs.